

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Fenomén dětí – čarodějů v současné

Subsaharské Africe

Kateřina Janská

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

Fenomén dětí – čarodějů v současné

Subsaharské Africe

Kateřina Janská

Vedoucí práce:

Mgr. Kateřina Mildnerová, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Kateřině Mildnerové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Dále děkuji pracovníkům organizace UNICEF a paní Emilii Seker ze Stepping Stones of Nigeria za pozitivní přístup k mnou kladeným otázkám a poskytnutí důležitých informací.

OBSAH

ÚVOD.....	1
1 ČARODĚJNICTVÍ V AFRICE.....	3
1.1 Historický přehled antropologického studia čarodějnictví.....	4
1.2 Letniční církve.....	7
1.2.1 Očistné rituály dětí obviněných z čarodějnictví.....	8
2 KULTURNÍ A SOCIÁLNÍ KONTEXT V DEMOKRATICKÉ REPUBLICE KONGO.....	10
2.1 Rodinná struktura.....	10
2.1.1 Ekonomická situace rodiny.....	11
2.2 Politický kontext.....	12
2.2.1 Politika, náboženství a čarodějnictví.....	14
2.2.2 Děti – vojáci.....	15
2.3 Stát a letniční církve.....	17
3 PROFIL DÍTĚTE OBVINĚNÉHO Z ČARODĚJNICTVÍ.....	18
3.1 Specifikace dětí – čarodějů.....	19
3.1.1 Albíni.....	21
3.1.2 Dvojčata.....	23
3.1.3 Nestandardně narozené děti.....	25
4 NEZISKOVÉ ORGANIZACE A DĚTI – ČARODĚJOVÉ.....	27
4.1 Stepping Stones Nigeria.....	27

4.2 UNICEF.....	28
5 ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE.....	30
ZÁVĚR.....	33
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY.....	35
RESUMÉ.....	39
PŘÍLOHY.....	40

ÚVOD

Čarodějnictví má své kořeny hluboko v historii lidstva. Jeho největší hrůzy se ale projeví až ve středověku, kdy rapidně vzrostl počet soudů s lidmi, především ženami, které byly považovány za čarodějnice. Každý by si mohl říci, že v dnešní moderní společnosti se tento jev již neobjevuje. Opak je ale pravdou. V současné subsaharské Africe je víra v čarodějnictví stále složkou každodenního života. Magie, víra v duchy předků, léčitelství, to vše je součástí místní religiozity. S tím ale bohužel souvisí i ta nepříjemná část obvinění z praktikování čarodějnictví. Má práce bude pojednávat zejména o dětech v Demokratické republice Kongo, které naprosto nevědomky zavinily to, že je jejich okolí považuje za čaroděje. Téma je aktuální zejména z důvodu slabé informovanosti západní společnosti o tomto fenoménu.

Práce je členěna do pěti kapitol, z čehož jsou první tři založené na analýze sekundárních pramenů týkajících se dané problematiky. V první kapitole vysvětlím rozdíl mezi pojmy *witchcraft* (čarodějnictví) a *sorcery* (kouzelnictví) nejen v obecném slova smyslu, ale také jak jsou chápány africkými obyvateli. Dále zmíním chronologický přehled autorů, zabývajících se problematikou afrického čarodějnictví od E. Evans–Pritcharda až po Petera Geschiera zabývajícího se novodobým fenoménem čarodějnictví. Neopomenou také letniční církve působící po celé Africe, jejichž role v čarodějnických procesech s dětmi je naprosto zásadní.

Druhá kapitola bude věnována struktuře africké rodiny. Pro lepší porozumění popíši základní koncept rodiny v Africe i roli dítěte ve společnosti. Přiblížím politickou situaci v Demokratické republice Kongo, jaký má dopad na obviňování z čarodějnictví a na náboženství samotné, a malou část vyhradím dětem – vojákům, které jsou násilím rekrutovány do výcvikových táborů, kde se z nich stanou muži ve službě své zemi. Konec kapitoly ukáže propojení letničních církví a politického systému země.

Profilem dítěte obviněného z čarodějnictví se bude zabývat třetí kapitola. Nejprve popíši, jak smýšlejí o těchto dětech obyvatelé vesnic, ze kterých oběti pocházejí. Poté se zaměříme na pohlaví a věk obviněných dětí. Kapitulu zakončím třemi mnou vybranými kategoriemi nejčastěji obviňovaných dětí-čarodějů, kam spadají albíni, dvojčata a nestandardně narozené děti. Popíši je jak z hlediska biologického, tak i z kulturního.

Čtvrtá kapitola se věnuje činnosti neziskových a nevládních organizací v Demokratické republice Kongo. Podklady pro tuto část práce jsem získala z více jak půlroční korespondence s představiteli jednotlivých organizací, z čehož mi nejvíce pomohli pracovníci *UNICEF*, kteří se zabývají ochranou práv dítěte, a dále také paní Emilie Secker z organizace *Stepping Stones of Nigeria*, která se mi velmi ochotně věnovala a trpělivě odpovídala na všechny mé otázky. Jelikož tato organizace působí především v Nigérii, data jsem použila pro komparaci se situací v Kongu.

Poslední část práce věnuji Úmluvě o právech dítěte. Uvádím zde vybrané články této úmluvy, které jsou porušované obviňováním dětí z čarodějnictví, rekrutováním dětí do vojenských výcvikových táborů a vyhnáním k životu na ulici.

Téma dětí – čarodějů jsem zvolila právě proto, že si myslím, že je v České republice velmi opomíjené, což jsem poznala i při výběru vhodných zdrojů k zpracování práce. Věřím, že tento text by mohl být jakýmsi odrazovým můstkem pro české výzkumníky této problematiky.

1 ČARODĚJNICTVÍ V AFRICE

Pokud chceme podrobněji zkoumat čarodějnictví v Africe, musíme se oprostit od typického etnocentrického pohledu na něj. I v dnešní době přetrvává názor, že praktikování magie je něco „nenormálního“, což vede k velmi zkresleným výsledkům některých bádání. Proniknout do nitra čarodějnické víry můžeme pouze v případě, že budeme respektovat její existenci. Důležitá je zde distinkce mezi dvěma pojmy, které mohou významově znít velmi podobně – čarodějnictví a kouzelnictví¹.

Francouzský pojem *sorcellerie* a stejně tak jeho evropské ekvivalenty *witchcraft* a *sorcery* přivezli do Afriky první evropští průzkumníci, kolonialisté a misionáři (Cimpric, 2010). Pojem čarodějnictví byl silně ovlivněn evropskými dějinami, které byly a stále jsou silně spjaté s hony na čarodějnice. Oba dva termíny se začaly používat v každodenní mluvě. Co se významové stránky týče, lze je vysvětlit jako okultní nebo mystické síly. Bohužel je zde velmi málo dobrých alternativních synonym, a proto jejich používání přetrvává i v jiných oblastech za hranicemi antropologie.

V angličtině však existuje významová distinkce mezi čarodějnictvím (*witchcraft*) a kouzelnictvím (*sorcery*), která byla představena ve 30. letech 20. století britským antropologem Edwardem E. Evansem-Pritchardem. Jeho výzkum mezi Azandy, kteří žijí na severu dnešní Demokratické republiky Kongo (dřívějšího belgického Konga), pomohl vzniku rozlišení těchto pojmů. Tuto distinkci nelze nalézt kdekoliv v Africe. Jak ukázala řada antropologických výzkumů, u mnoha etnik toto rozlišení neexistuje. Pro Azandy znamená čarodějnictví substanci, která je předávána dědičně v rodině, je tedy vrozená. Tato substance „*mangu*“ má viditelnou podobu a sídlí v oblasti břicha. Lidé, u nichž se pitvou prokáže substance čarodějnictví, jsou nazýváni čarodějové/čarodějnice. *Mangu*

¹ V originále *witchcraft and sorcery*.

často působí bez čarodějova vědomí², tudíž jde o nevědomý akt. Čaroděj většinou jedná v noci, je považován za neviditelného. Věří se, že se dokáže oprostít od své fyzické schránky, aby mohl ublížit vybrané oběti tím, že bude užírat její životní sílu (Evans-Pritchard, 1937). Naproti tomu kouzelník má vysoký společenský status, svou činnost provádí především ve dne a je schopen ublížit ostatním pomocí útočné magie. Kouzelník používá svou moc naprosto při vědomí, nemůže síly zdědit nebo se s nimi narodit. Ovládat tuto magii může každý, není ovšem vyloučeno, že zkušenosti nelze předávat z generace na generaci (Evans-Pritchard, 1937).

1.1 Historický přehled antropologického studia čarodějnictví

První klasická studie o africkém čarodějnictví se poprvé objevila v britské antropologii zásluhou Edwarda E. Evans-Pritcharda *Witchcraft, oracles and magic among Azande* (1937). Evans-Pritchard prosazoval kognitivní přístup ke studiu čarodějnictví a tvrdil, že víra Azandů v čarodějnictví je naprosto logická a souvislá, pokud se správně porozumí jejímu základu. Poukázal také na to, že čarodějnictví je mnohem více než jednoduchá víra nebo náboženská zkušenost – je to způsob života. Velkým přínosem pro studium čarodějnictví bylo rozlišení termínů čarodějnictví a kouzelnictví, o kterém jsem se již zmínila výše.

Studiem fenoménu čarodějnictví pokračovala Manchesterská škola v druhé polovině 20. století, přidružená k Rhodes-Livingstone Institute, který byl založen roku 1938 v severní Rhodésii, dnešní Zambii. Výzkumníci z Institutu prováděli v 50. a 60. letech antropologické výzkumy v urbánních i rurálních oblastech Britské centrální Afriky. Manchesterská škola představovala polemiku s dominantním paradigmatickým britského strukturálního funkcionalismu a jeho neměnného vidění kultury. Důraz byl především kladen na studium čarodějnictví v rurálních oblastech a

² Pro účely skloňování jsem přeložila witch jako čaroděj, v originále zní termín witch's control.

afrických komplexních společnostech, které procházely rapidním urbanistickým vývojem. Obvinění z čarodějnictví bylo interpretováno jako účinný nástroj pro regulaci sociálních konfliktů.

Teorii konfliktu zpracoval nejvýznamnější představitel Manchesterské školy Max Gluckman. Podle něj nelze vysvětlit fungování sociální struktury společnosti pouze existencí mechanismů, které navracejí deviantní prvky do rovnovážného stavu, a tím zabraňují konfliktům. Naopak tvrdí, že v každé struktuře je možné nalézt komponenty, které konflikty zprostředkovávají a rozvíjejí. Konflikt pro něj tedy znamená významný činitel integrace a diferenciacie společnosti. Nezbytností je také výzkum sociální situace, jelikož je přesvědčen, že chování lidí je reakcí na situace, ve kterých může ke konfliktu dojít. Tato teorie si zasloužila veliký ohlas ostatních antropologů. Vědci z Manchesterské školy - jako například – Elisabeth Colsonová, Clyde J. Mitchell, Jaap Van Velsen, Victor Turner – se při svých výzkumech, které se uskutečňovaly především ve střední Africe, přestali vyhýbat problematice sociálních konfliktů a začali spíše klást na toto téma větší důraz (Soukup, 1994).

Od 70. let 20. století upoutalo africké čarodějnictví po dlouhé odmlce pozornost řady antropologů. Obnovení jejich pozornosti zapříčinil nevídaný rozkvět čarodějnictví ve velkých městech. Antropologové (Ciekawy, Geschiere, 1998) začali zkoumat čarodějnictví ve vztahu k problematice moci a moderním státním strukturám, jako jsou politika, sport nebo vzdělání. Zmiňme např. Petera Geschierera, který prováděl v 90. letech svůj výzkum v Kamerunu. Podle Geschierera je čarodějnictví diskurz, který se neustále obnovuje a přizpůsobuje nově vzniklým situacím (1995). Čarodějnictví má v Africe neodlučitelné spojení se zlem a smrtí, lze jej tedy chápat jako odvrácenou část afrického náboženství. Zatím o nejucelenější definici čarodějnictví se pokusil francouzský antropolog Marc Augé (1974). Vysvětluje čarodějnictví jako víru, která má svou vlastní strukturu a sdílí se s ostatními. Tato víra vysvětluje existenci

nemocí, neštěstí a smrti. Ti, kteří praktikují čarodějnictví, jsou po odhalení potrestáni³.

Moderní formy čarodějnictví můžeme chápat ve vztahu k politickému vývoji moderních států v Africe. Především musíme brát na vědomí proces demokratizace a nově vznikající náboženské skupiny. Někteří autoři⁴ kladou důraz na historický kontext jako na proces socio-politické a ekonomické změny v současné Africe. Odmítají „teorii navrácení se k tradicím“, což znamená ideu revitalizace magicko-náboženských tradic jako účinné zbraně proti postupující modernizaci. Na druhou stranu tvrdí, že tradiční koncept čarodějnictví již není použitelný při změně socio-ekonomických podmínek (Mildnerová, 2010).

Takzvané nové čarodějnictví se projevuje také ve formě obviňování dětí. Fenomén dětí – čarodějů můžeme v současné době pozorovat nejvíce v Nigérii, Demokratické republice Kongo a Kamerunu. V současném Kongu jsou z čarodějnictví obviňovány především děti, neboť se věří, že mohou za úmrtí v rodině, úhyn dobytka, či nešťastnou náhodu, která se přihodí někomu ve vesnici. Děti se velmi často stanou oběťmi pouze náhodou, jelikož jsou „ve špatný čas na špatném místě“. Například: dítě si hraje na louce, okolo vede muž krávu, kráva špatně došlápne a zlomí si nohu, muž vznese obvinění z čarodějnictví proti dítěti, které údajně pomocí magie zapříčinilo zranění jeho krávy. Být označen za čaroděje není vzácnou událostí. Stačí mít jednu z vlastností, které jsou považovány za podezřelé (např. zvědavost, hluchota, epilepsie, nezdvořilost, pomočování⁵), a oběť je vyhnána z vesnice, předána letniční církvi k očištění nebo v nejhorším případě zavražděna.

³ Většinou se jedná o vyhnání z komunity nebo smrt.

⁴ Můžeme zmínit například Petera Geschiera nebo Diane Ciekawy.

⁵ Viz. Příloha 2.

1.2 Letniční církve

V posledních desetiletích nastal na africkém kontinentu obrovský boom letničních církví. Letniční hnutí nebo-li pentekostalismus můžeme definovat jako proud evangelického křesťanství kladoucí důraz na duchovní znovuzrození. Bible zde figuruje jako jediná autorita. Dnes je pentekostalismus nejrychleji se šířícím náboženstvím v subsaharské Africe. Velký důraz se klade na přímou rozmluvu s Duchem svatým při svatodušním křtu⁶. Samozřejmostí jsou také glosolálie – mluvení v mystickém jazyce, které značí sestoupení Ducha svatého na zem, a spočinutí v duchu, jež obnáší upadnutí na zem, trans, smích, pláč. Každý v těchto církvích věří proroctvím. Pro přehlednost zde uvádím několik zásadních bodů charakteristických pro letniční církve:

- léčba Duchem svatým, svěcenou vodou, olejem (ochrana před duchy), pokládáním rukou na tělo nemocného, žehnáním
- exorcismus duchů předků a revenantů
- boj s čarodějnictvím
- důraz na modlitby a víru
- glosolálie
- prorokování

Církev propagují svou činnost pomocí masmédií, mají svá vlastní online vysílání v televizi a rádiu, vlastní noviny. V čele církve stojí vždy charismatický vůdce. Většinou se jedná o muže, ve věku 20–30 let, majícího středoškolské nebo vysokoškolské vzdělání. Je zaměstnán na částečný úvazek a chodí oblékaný podle západní módy. Pastorem se člověk může stát několika způsoby. Javier Aguilar Molina (2006) je shrnul do pěti bodů:

- přijetím božího volání - skrze vidění

⁶ Vodní křest je jen vnějším znakem víry.

- skrze přání (určitá osoba se sama prohlásí za pastora a založí církev, kterou poté provozuje jako obchod, aby pokryl své výdaje na uspokojení základních potřeb)
- skrze přání jeho rodičů (jeden z rodičů je pastorem a po jeho smrti se pastorem stane potomek)
- díky finanční nebo ekonomické moci (bohatý člověk založí církev a je povýšen do pozice pastora kvůli jeho peněžním prostředkům)
- díky studiu (někdo, kdo vystuduje teologii, se stane pastorem, i když není povolán Bohem).

V letničních církvích v Demokratické republice Kongo hraje pastor roli lovce čarodějnic. Nejvíce obvinění proti dětem přichází právě ze strany církví. Pastoři nabízejí rodičům postiženého dítěte exorcismus za nemalé peněžní částky. Podle nich je dítě posedlé duchem, kterého z něj musejí dostat.

Pentekostalismus využívá přítomnosti Ducha Svatého k boji proti pekelnému světu, který představují čarodějnice, zlí duchové a duchové předků. Všechny tyto aspekty africké kultury se berou v církvích velmi vážně. Stoupenci letničních církví věří, že jejich hříchy budou odpuštěny, pokud přijmou Ježíše Krista jako Pána a Spasitele. Některé letniční církve zapojují africkou víru do průběhu svých kázání – posedlost a trans.

1.2.1 Očistné rituály dětí obviněných z čarodějnictví

Dítě, které bylo svou rodinou nebo okolím obviněno z čarodějnictví, se může dostat do letniční církve většinou na popud svých rodičů nebo opatrovníků. V nich figurují pastoři a léčitelé, kteří se za nemalé částky pokoušejí vymanit dítě z područí zlých sil. Jen stěží bychom našli církve, ve které je exorcismus nebo vyléčení dítěte zcela zdarma. Děti jsou ale v průběhu takových rituálů v ohrožení života. Léčitelé používají jedy z jedovatých rostlin, které aplikují dětem do očí a uší. Tato „terapie“

způsobuje dětem zvracení, které je vysvětlováno jako důkaz přítomnosti čarodějnictví.

Znalost očištných praktik jednotlivých léčitelů nebo pastorů je často velmi sporná, jelikož ne každý pastor vystudoval teologii a ví, co obviněným ve skutečnosti provádí. Exorcismus je prováděn tak, že pastor křičí do ucha posedlého zlými duchy úryvky z Bible Svaté a jméno Ducha svatého, bije posedlého holí nebo rukama (Oosthuizen, 1992). V letničních církvích jsou děti vězněny, dokud nepodlehnu nátlaku a nepřiznají se, že jsou čarodějnice a poté musí podstupovat bolestivé očištné rituály. Vězněné děti zůstávají v církevních prostorách. Často žijí v nelidských podmínkách: obývají i přes nepříznivé počasí venkovní prostranství, mají nedostatek hygienických potřeb a vody, spí pouze na nějakých provizorních lůžkách (Molina, 2006). Někdy jsou děti také přivázané a smíchané s pacienty, kteří trpí psychickými poruchami. Po zlomení dětské duše nastupuje řada rituálů, které mají údajně vyhnat zlé síly: anální výplach svěcenou vodou, očištění pomocí olejů, kolektivní řezání se pomocí břitev a nanášení různých substancí do očí. Lidé, kteří žijí v sousedství církví, tvrdí, že v noci je slyšet pláč uvězněných dětí⁷ (Molina, 2006).

Po propuštění z církve, do které jej přivedli rodiče nebo opatrovníci a kde bylo vězněno několik dní, by mělo být dítě opět čisté a nevinné. Jsou zde pouze tři možné scénáře. Buďto je dítě z církve vyhnáno na ulici nebo je umístěno do instituce speciálně zřízené pro tento typ dětí. Většinou se jedná o azylové domy zřízené humanitárními organizacemi, které v této oblasti působí. Na ulici však musí čelit obtěžování, sexuálnímu zneužívání, kriminalitě a dalším nebezpečím. Třetí možností je sdružit dítě opět s jeho rodinou přímo po propuštění z církve.

⁷ Viz. Příloha 3.

2 KULTURNÍ A SOCIÁLNÍ KONTEXT ČARODĚJNICTVÍ V DEMOKRATICKÉ REPUBLICĚ KONGO

Demokratická republika Kongo je jednou z nejchudších zemí světa. Chudoba zde existuje ve své nejkrutější podobě. Více než 1200 lidí umírá každý den. Nezaměstnanost je velmi vysoká, především v hlavním městě Kinshase (Waddington, 2006). Pokud se zamyslíme nad tím, co tuto krizi zapříčiňuje, napadne nás několik faktorů. Nejvýznamněji ale působí nestabilní politický systém, který má negativní dopady především na rodinné zázemí dětí.

2.1 Rodinná struktura

Obvinění dítěte z čarodějnictví velmi ovlivňuje vztahy mezi rodinnými příslušníky. Objevují se pocity omezenosti, rivality, závaznosti a boje o přežití. Můžeme tedy říci, že konflikty, které se vynořují s čarodějnictvím, se odrážejí i na úrovni rodiny.

Pro lepší porozumění role dítěte v „africké“ rodině si musíme nejprve vymezit koncept rodiny. Nemůžeme určit jediný model „africké“ rodiny, který by byl použitelný pro všechny země a všechna etnika. S. F. Nadel ve své práci o Nubech⁸ tvrdí, že v každé rodině je velký počet příbuzných, kteří jsou si vědomi své příbuznosti s ostatními, ale nikdo nemůže přesně uvést stupeň nebo původ tohoto vztahu (1947).

Ač je dítě potomkem dvou rodičů, kteří jsou sociálně odlišovaní, jeho narození může být výsledkem božského zásahu nebo zásahu předka. Nejvíce zmiňovanými důvody pro vysokou porodnost jsou přání zachovat pokrevní linii a ekonomickou prosperitu, které jsou obojí reprezentovány právě dítětem (Cimpric, 2010). Po narození je však dítě majetkem celé komunity. Biologičtí rodiče tedy nemají výsadní právo na

⁸ Nubové je souhrnný název pro obyvatele Nuba Mountains v Jižním Kordofánu v severním Súdánu.

svého vlastního potomka. Dítě patří do rozšířené rodiny, do rodu. Mohli bychom proto říci, že „africká“ rodina má širší příbuzenské vazby.

Vnitřní závislost mezi skupinou a jedincem je velmi silná. Jedinec existuje pouze jako člen rodiny, pokrevní linie nebo komunity. Současné socio-ekonomické změny však napomáhají vzrůstu individuality a narušují tak rodinná pouta. Navzdory rostoucí individualizaci, můžeme připomenout vyjádření Alaina Marie (1997), že jedinci by měli být schopni si osvojit svou zodpovědnost a roli ve společnosti. Postavení dítěte ve společnosti můžeme přiblížit pojmem Alaina Marie - principem zadlužené komunity. Lze jej definovat jako obchod „něco za něco“. Tedy, dítě se narodí do určité komunity, kde ho nevlastní pouze biologičtí nebo adoptivní rodiče, ale patří také duchům předků. Dítě existuje pouze díky nim, oni mu vdechli život (Cimpric, 2010).

2.1.1 Ekonomická situace rodiny

Jak je uvedeno výše, Demokratická republika Kongo se potýká s velkou chudobou a vysokou nezaměstnaností. Ve většině rodin přebírají zodpovědnost za příjmy děti ve velmi nízkém věku. Děti okolo šesti a sedmi let se starají o své mladší sourozence, zatímco jsou jejich rodiče v zaměstnání. Děti od devíti let jsou nuceny najít si vlastní práci. Samozřejmě, že zaměstnávání dětí tak nízkého věku je nelegální záležitostí, ale občas se naleznou i výjimky. Většinou se jedná o nebezpečné práce, jako je nošení těžkých nákladů obchodníkům na místní trhy, sbírání listí z odtokových kanálů, prodej marihuany a alkoholu, žebrota, prostituce nebo krádeže.

Tyto děti si musí vytvořit vlastní sociální sítě, aby se jim zvýšil příjem z činnosti, kterou vykonávají, dále je nezbytností zajistit si přístřeší, potravu a občasnou dopravu na místo výkonu jejich „zaměstnání“. Díky těmto sítím se stávají více soběstačné, odtrhují se od rodičů a zařizují si svůj vlastní život na ulici. Pokud se dítě ještě stále vrací přenocovat domů, může se stát, že je vyhnáno, jelikož nepřineslo dostatečný obnos. To

zapřičiňuje rychlejší zpřetrhání citových vazeb mezi rodinou a dítětem (Waddington, 2006).

Ještě „tradiční“ hierarchie byla v podstatě založena na kritériích věku a sociálního statusu jedince. V současné době byl tento hierarchický systém přeměněn z dominance starších nad mladšími na vládu bohatých nad chudými. Rostoucí ekonomická nerovnost vytvořila velkou změnu v recipročním systému rodinné solidarity pomocí převrácení rolí zásob a redistribuce (Cimpric, 2010). Filip de Boeck (2000: 46) tuto skutečnost dokládá příkladem: *„adolescenti z Konga migrují ve vysokých počtech do angolské provincie Luanda Norte, z důvodu práce v diamantových dolech. Někteří z těchto adolescentů získají finanční nadvládu nad svými rodiči, díky které vzniká mezigenerační propast⁹“*. Tyto děti se tedy pomocí peněz stávají svými pány, nehledě na jejich věk. Chudoba, nezaměstnanost nebo ekonomická neschopnost jsou faktory podkopávající autoritu starších.

Také čarodějnictví je úzce provázáno s morálním a hodnotovým systémem společnosti. Evans-Pritchard (1937: 18) tvrdí, že víra v čarodějnictví zasahuje systém hodnot, který řídí lidské chování. Lze tedy říci, že dítě, které úspěšně projde celkovým vzděláním, najde si odpovídající zaměstnání, ale nevloží žádné prostředky do své rodiny, mohou jeho příbuzní obvinít z čarodějnictví. Paradoxem ale je, že při soudech s obviněnými dětmi je rozhodující výpověď autority - dospělého, která je vybrána na základě věku (Cimpric, 2010).

2.2 Politický kontext

V Demokratické republice Kongo vládne již několik let občanská válka. V roce 1965 nastoupil do funkce prezident Mobutu Sese Seko¹⁰, který byl silně podporován vládou Spojených států amerických. Během plnění úřadu se začaly objevovat náznaky vnitřního boje proti jeho osobě.

⁹ V originále generation gap.

¹⁰ Vlastním jménem Joseph-Désiré Mobutu, 14. října 1930 – 7. září 1997.

Většina odpůrců byli stoupenci svrženého prezidenta Lumumby. V roce 1994 otevřel Mobutu hranice země přívalům Hutuů, prchajících po genocidě z Rwandy¹¹. Mezi utečenci byli ale také příslušníci Interahamwe, milice zapojené do genocidy. Zakládali tábory na východě, odkud napadali nejen rwandské Tutsie, ale také Banyamulenge (zairské Tutsie¹²). Mobutu, který využíval politické podpory Hutuů, na rostoucí násilí v zemi příliš nereagoval. Roku 1996 vydal viceguvernér provincie Jižní Kivu prohlášení, aby příslušníci Banyamulengů opustili republiku Zaire. To vyvolalo velkou vlnu odporu, do jejíhož čela se postavil dlouholetý Mobutuův odpůrce Laurent-Désiré Kabila. Ten se po skončení války a po Mobutuově abdikaci sám prohlásil prezidentem. Nesplnil žádný z příslibů lepšího života pro všechny občany, naopak byl obviněn z korupce a autoritářství. V roce 1998 propustil všechny Tutsie z vlády a požádal svého spojence Rwandu, aby opustila území Demokratické republiky Kongo. Rwanda naoko prezidentu vyhověla, ale zároveň se domluvila s Ugandou o novém napadení země. Zformovaly se tak nové revoluční síly, které měly za úkol svrhnout prezidenta Kabilu. Po připojení i ostatních zemí (např. Angoly, Zimbabwe), se započala druhá válka v Kongu.

Druhá válka v Kongu probíhala v letech 1998 až 2003. Je někdy nazývána jako Velká africká válka nebo Africká světová válka. Tato válka patřila k největším a nejsložitějším v moderní africké historii, protože se do ní přímo zapojilo devět afrických států a také kolem pětadvaceti ozbrojených skupin. Podle odhadů si válka vyžádala okolo 3,8 milionů obětí. Většinu tvořili civilisté a příčinou úmrtí byly nemoci a hladomor. Za hlavní příčinu druhé konžské války lze považovat boj o nerostné suroviny. Roli v konfliktu sehrály ale i etnické faktory. Rwandská etnika žijí v bohatých východních provinciích Severní a Jižní Kivu a konžští Tutsiové mají výrazný vliv na vývoj situace v zemi. Podíleli se na svržení

¹¹ Rwandská genocida je označení pro masové vyvražďování rwandských etnik Hutuů a Tutsiů na jaře 1994.

prezidenta Mobutua a byli zastoupeni i v armádě. Díky kroku prezidenta Kabily, vypovědět ze země všechny příslušníky rwandské armády, se řada jeho spojenců obrátila proti němu. Po dlouhých letech krvavých bojů byla válka ukončena 2. dubna 2003 v Sun City v Jižní Africe. Důsledky druhé konžské války byly hrůzné – drancování přírodních zdrojů, znásilňování žen, uprchlictví, týrání Pygmejů, neustálé umírání lidí.

Ještě dnes jsou konžské ulice plné členů armádních a policejních sborů. Nepokoje stále neutichají. Desítky tisíc dětí žijících na ulicích Kinshasy a dalších měst Demokratické republiky Kongo trpí strádáním v extrémních podmínkách a jsou denně vystavovány násilí. Vláda zanedbala svou povinnost chránit tyto děti před zneužíváním policejními i armádními složkami (Human Rights Watch, 2006).

2.2.1 Politika, náboženství a čarodějnictví

Současní politologové zjistili, že vysocí političtí funkcionáři v Demokratické republice Kongo zvažují sekularizaci společnosti a potlačení náboženství - jde zde o postupné snižování významnosti religiozity jako jednoho z klíčových rysů modernizace (Chabal, Daloz, 1999). Je průkazné, že v průběhu vývoje společnosti, je politický systém stavěn spíše na racionalitě a praktiky jednotlivých politiků se stávají velmi separované od světové náboženské víry (Chabal, Daloz, 1999).

Nemůžeme popřít, že Afričané jsou hluboce nábožensky založení. Africká religiozita spadající podle našeho eurocentrického smýšlení do oblasti iracionality je podle západních vědců překážkou politického rozvoje afrických států. Otázkou může být, kam vede politizace náboženství v Africe. První možná odpověď nám může dát uvědomění si, která světová náboženství našla své umístění v africké společnosti. Je zde velký rozdíl mezi africkými podobami zavedených náboženství (katolicismus, islám, protestantismus) a takzvanými africkými církvemi,

¹² Demokratická republika Kongo byla za vlády prezidenta Mobutu přejmenována na Republiku Zair.

kterých je po celém kontinentu více než dost. Jinou oblastí pro zkoumání je relevance mezi náboženstvím a náboženskými institucemi ve vztahu k státu a společnosti.

Dnes existuje široká nabídka studií, které se zabývají čarodějnictvím a léčitelstvím v Africe. Současná společnost má vysokou poptávku po informacích z této oblasti. Mohou za to moderní trendy, které dostávají čarodějnictví a léčitelství do podvědomí lidí jako součást alternativní medicíny. Poptávka není pouze v západním světě, ale také v afrických postkoloniálních zemích, které se snaží přiblížit modernitě současné doby.

Léčitelství je často přehlíženo politology kvůli obavě, že čarodějnictví má něco společného s tím, co se na Západě nazývá terapie. Ačkoliv se většina odborných prací zaměřuje spíše na medicínské aspekty léčby, čarodějnictví bylo nápomocné při poskytování „léčby“ psychologické nebo sociální stránky člověka. Tyto problémy se u jedince často projevují jako neshody mezi rodinnými příslušníky, ale výsledky ve společnosti jsou mnohem hlubší – nezaměstnanost, násilí, odcizení se. Je tedy nepravděpodobné, že by se víra v čarodějnictví snížila, především v městských oblastech, kde je tento fenomén mnohem rozšířenější než na vesnici. Čarodějnictví přispívá k udržení soudržnosti společnosti tím, že dokáže některé problémy, které by vedly k nepokojům a násilí, řešit jiným, klidnějším způsobem (Chabal, Daloz, 1999).

2.2.2 Děti - vojáci¹³

Chudoba a konflikty vytvářejí příležitosti pro rekrutování dětí do milicí a armády; mimo jiné utváří kontext pro obviňování dětí z čarodějnictví. Dítě – vojáka můžeme definovat jako někoho, kdo zatím nedosáhl věku osmnácti let, slouží v armádě nejen jako nositel zbraně, ale také jako

¹³ V originále child-soldiers.

kuchař, nosič, poslíček nebo prostitut¹⁴. Vojákem se mohou stát jak chlapani, tak dívky. Ty musí být dobré „ženy“, kuchařky, hospodyně, stejně jako bojovnice.

Dítě se může stát vojákem různými způsoby. Někdy se připojí k armádě zcela dobrovolně nebo je rekrutováno násilím. Fakt, že dvě třetiny dětí v Centrální Africe se do armády přihlásily dobrovolně, je alarmující. Důležitými faktory jsou chudoba, ve které žijí, a ozbrojené konflikty, odehrávající se v jejich blízkosti. Adolescenti považují službu v armádě jako zdroj neutuchajícího dobrodružství. Někdy je dítě hnáno touhou po pomstě, pokud nepřátelská armáda vyvraždila jeho rodinu.

V horším případě jsou děti uneseny například cestou ze školy, z uprchlických táborů, nebo dokonce z vlastních domovů. Poté jsou převezeny do výcvikových táborů, kde projdou kompletním tréninkem, který je připravuje na vraždění a ubližování lidem. Děvčata jsou pravidelně znásilňována nebo jinak sexuálně týraná vysokými velícími důstojníky pro zábavu (Cahn, 2005).

Ty děti, které byly uneseny do armádních skupin ve velmi nízkém věku, se vrací domů jako adolescenti. Jejich rodiny, snažící se mnohdy o holé přežití, další „hladový krk“ zpravidla nevitají s nadšením. Rodiče mnohdy nedokáží přijmout navrátilší se dítě nazpět, proto se děti dostávají do sporu s rodinou nebo s celou komunitou a skončí na ulici. Některé z nich se znovu přidávají k armádě.

Mnoho z dětí slouží na druhém konci země. Demokratická republika Kongo je větší než celá severozápadní Evropa, a dostat se zpět domů k rodině je téměř nespílitelný úkol, protože dopravní prostředky téměř nejezdí a děti nezvládnou ujít tak dlouhou vzdálenost samotné. Není to pro ně bezpečné, a proto je značná část dětí – vojáků z Konga oficiálními zaměstnanci armády (Waddington, 2006).

¹⁴ SAVE THE CHILDREN, 2005, Reaching All: Core Principles for Working with Children

2.3 Stát a letniční církve

Veškeré „duchovní“ léčby, které jsou nabízeny pastory, patřícími k letničním nebo jiným církvím, vyžadují nějakou formu platby. Žádná církev nenabízí tyto služby zdarma. Zatímco se poplatky mění od jedné církve k druhé, jedno mají společné: jsou mnohem vyšší, než si většina lidí může dovolit. Uvedme příklad: jedna konžská rodina, ve které pastor objevil pět případů čarodějnictví, musí zaplatit obnos 24 euro a k tomu přidat kus vzácného kovu za každé dítě (Molina, 2005: 45).

Výdělky z obřadů a z běžných bohoslužeb, při kterých koluje talíř na desátky, nejsou bezvýznamné. Pokryjí výdaje církve, platy pastorům a další část je odváděna do státní kasy. Velké množství pastorů – léčitelů našlo své poslání ve vymýtání čarodějnictví. Odhalování dětí – čarodějů jim přináší nejen peníze, ale také určitý sociální status a popularitu, která přitahuje nové členy a klienty, kteří jejich prestiž jen více vyzdvihnou. Obviňování dětí z čarodějnictví je tedy součástí obchodování (Cimpric, 2010).

Podle Marshalla-Frataniho (2001) jsou pastoři – léčitelé novým modelem sociálního úspěchu a moci. Je s nimi spojeno bohatství, sociální status, mají mezinárodní kontakty a kontakty mezi politickými elitami. Svě bohatství dávají všem na obdiv formou oblečení, vlastněním luxusních automobilů, mobilních telefonů a počítačů, vil, šperků, atd. Někteří zámožní pastoři vlastní také televizní a rádiové stanice a neváhají propagovat sami sebe na billboardech. Všechna ta okázalost má jediný účel, a sice přilákat nové členy, kteří slibují zdroj jejich dalšího bohatství. Ačkoli pastoři představují bojovníky v zápase proti silám zla, nemohou uniknout z podezření nespokojených klientů a širšího okolí, že ve skutečnosti s těmito silami spolupracují.

3 PROFIL DÍTĚTE OBVINĚNÉHO Z ČARODĚJNICTVÍ

Dítě – čaroděj je paradox. Děti byly vždy považované za něco nevinného, čistého a nyní jsou pravidelně dávány do spojení se zlem. Christine Henry a Emmanuelle Kadya Tall (2008: 27) tvrdí: „*teorie, že tento fenomén je reakce na globalizaci a zvýšení individualismu, je chybná*“. Je velmi těžké odpovědět na to, proč obvinění z čarodějnictví v některých afrických regionech padlo právě na děti. Antropologové zkoumající africké společnosti se jednomyslně shodli, že za tímto problémem stojí souhrn sociálních, ekonomických a politických faktorů.

Podle informací získaných z procesů s obviněnými dětmi je zřejmé, že děti nemohou používat svou okultní sílu samy, jelikož jsou na to příliš slabé. Jejich údajné noční výpravy jsou tedy často iniciovány „hlavní čarodějnici“, která je doprovázena ostatními čarodějnicemi, dospělými i dětmi. Během těchto výletů se účastní nočních oslav, během kterých jí lidské maso a pijí krev (Cimpric, 2010).

Když obviněné dítě přizná svou vinu, neváhá ani chvíli, aby obvinilo také osobu, která na něj přenesla čarodějnou moc. Tato veřejná obvinění mohou mít velmi vážné dopady na dospělé osoby. Mezi obecenstvem se tím spouští silná reakce, která může vyústit v násilí jak na dítěti, tak na dospělém. Nicméně, děti si údajného čaroděje nevybírají náhodně, většinou se jedná o ženu z rodiny nebo ze sousedství.

Lokální diskurs čarodějnictví odhaluje, že děti, které byly opuštěné nebo týrané, přijaly jídlo od „matky čarodějnice“. Tato „matka čarodějnice“ může být někdo, koho dítě dobře zná nebo také nezná. Podle Filipa De Boeckea (2000) je představa „matky čarodějnice“ hluboce zakořeněna v kulturním modelu, kde jsou ženy považované za stvořitelky, matky a vládnou mocí regenerovat socio-kulturní strukturu. Věří se, že „matka čarodějnice“, která je nejprve dítětem vnímána jako dodavatel potravy, se během noční výletů změní na kanibalistickou obludu.

Fenomén čarodějnictví a dětí – čarodějů zapříčiňuje vážné změny v příbuzenských vazbách, stejně jako podněcuje skryté touhy, ekonomické nebo emocionální, aby vypluly na povrch.

3.1 Specifikace dětí – čarodějů

Nejčastěji je odhadováno, že nejběžnější věk pro obvinění z čarodějnictví je mezi čtyřmi až sedmi lety (Yengo, 2008). Další zdroje odkazují k dětem mezi osmi až čtrnácti lety (D'Haeyer, 2004). Obvinění z čarodějnictví nejčastěji zasáhne malé děti, někdy i při nástupu adolescence okolo třinácti nebo čtrnácti let. Tyto děti tedy vstupují do puberty s označením „čaroděj“. To je během adolescence, kdy se dítě významně zařazuje do společenských interakcí, začíná si budovat své umístění ve společnosti, nejvýraznější. Rozpolcený sociální status dítěte se formuje do pozice „čaroděj“, který je podle De Boecka vlastním převtělením kulturní reakce na krizi (2000: 34).

V situacích, kdy je moc přenesena ze starší generace na mladší, s ohledem na finanční zdroje, je obvinění z čarodějnictví spuštěno pomocí argumentů při rozdělování nově nabytého bohatství. Mladí lidé, kteří získají určitý finanční obnos a stanou se úspěšnými, jsou velmi rychle považováni za podezřelé a obviněni z čarodějnictví. Tito adolescenti se podle jejich okolí, spojují s čarodějnicemi, aby získali přístup do moderního světa. Někdy se ale mladí rozhodnou využít jejich označení jako způsob vzdoru proti svým rodičům a tradicím, které považují za zbytečné a iracionální. Odlišují se od zbytku rodiny a jak poznamenal De Boeck, „*stát se čarodějem je určitě jedním ze způsobů dosažení nezávislosti*“ (2000: 50).

Podle studií a výzkumů (D'Haeyer, 2004; Molina, 2005) týkajících se problematiky dětí – čarodějů, můžeme uvést několik základních profilů, typů dětí, které nejčastěji podléhají veřejnému obvinění.

- Dítě ztratilo oba rodiče a bylo posláno žít k jinému příbuznému. Někdy je dítě posláno do hostitelské rodiny podle pravidel příbuzenství.
- Dítě, které ztratilo jednoho z rodičů, druhý se znovu provdal/oženil. Neshody s nevlastní matkou nebo s nevlastním otcem mohou vést k obvinění.
- Dítě žijící s fyzickým postižením (jakákoliv fyzická abnormalita: velká hlava, vypouklé břicho, červené oči, atd.), s nemocí (epilepsie, tuberkulóza, atd.), s psychickou poruchou (autismus nebo Downův syndrom), nebo darované děti.
- Děti vykazující jakékoli neobvyklé chování, např. děti tvrdohlavé, agresivní, líné. Zkrátka veškeré chování, které by v kontextu čarodějnictví bylo považováno za nenormální (Cimpric, 2010: 17).

Výzkumy dále prokázaly, že obvinění jsou vznášena častěji proti chlapcům. Emilienne Raoul, současná ministryně zdravotnictví a sociálních věcí v Demokratické republice Kongo odhaduje, že dívky tvoří pouze pět procent dětí žijících na ulicích. Může to být proto, že děvčata vykonávají většinu domácích prací, starají se o děti a po provdání za ně bude řádně zapláceno (Cimpric, 2010). Někteří výzkumníci (De Boeck, 2000; Cahn, 2005) tento názor ale striktně odmítají a tvrdí, že život na ulici je jeden z běžných důsledků obvinění z čarodějnictví a je také ukazatelem rozsahu tohoto fenoménu. V této situaci jsou chlapci více viditelní, jelikož jsou průbojnější a častěji pracují na rušných místech. Zatímco dívky se většinou živí prostitucí, která není tak nápadná.

Děti, které nakonec podlehnou nátlaku a přiznají svou vinu, to udělají z velkého strachu. I policisté, kteří je hlídají nebo mají za úkol některé dítě najít, ví, že jsou děti naprosto nevinné a mluví pravdu.

Hlavní mocí přisuzovanou dětem – čarodějům je schopnost z neviditelného světa ublížit někomu z toho viditelného. Ublížení může mít formu způsobení nemoci jako průjem, malárie, tuberkulóza a dokonce i HIV / AIDS. Děti jsou také rodiči či dospělými z rodiny podezřívány ze způsobení neštěstí, chudoby, nezaměstnanosti, neúspěchu atd. (Cimpric, 2010). Dívky jsou podezřívány, že se dokáží proměnit ve svůdkyni v podobě mořské víly, božstva *Mami-Wata*, které je v Demokratické republice Kongo velmi oblíbené.

Mami-Wata je vodní bohyně v podobě mořské panny, znázorňovaná jako bílá žena s dlouhými vlasy. Svádí své „oběti“ slibem bohatství. Podle jednoho mýtu podepsal muž s vílou dohodu a již nikdy se nesměl dostat do společnosti ostatních žen, neboť *Mami-Wata* byla velmi žárlivá. Bohyně přivádí své oběti nakonec k šílenství.

3.1.1. Albíni

Albinismus je poměrně vzácná geneticky zděděná skupina genů, která má za následek snížení nebo úplný nedostatek pigmentu na kůži, vlasech a očích. To může znamenat bledou pokožku, která se snadno na slunci spálí, téměř bílé vlasy, silnou slabozrakost a světloplachost¹⁵. Existují dva typy albinismu: první, který má vliv na kůži, vlasy a oči (oculo-kožní albinismus), a ten, který ovlivňuje jen oči (oční albinismus).

Nejběžnějším typem je oculo-kožní albinismus. Existuje několik odlišných typů této vrozené vady, které jsou spojeny s různými geny. To, do jaké míry ti, kteří trpí touto nemocí, jsou postižení, závisí na tom, jaká je jejich schopnost produkovat pigment melanin. Tělo produkuje melanin přes složitý chemický proces zahrnující mimo jiné chemické látky, enzym tyrosinázy¹⁶. Lidé s negativní tyrosinázou mají bílé vlasy a pleť, zatímco ti s tyrosinázou pozitivní už mají tendenci být o něco tmavší, se

¹⁵ Závažná přecitlivělost na světlo.

¹⁶ Pro postižené oculo-kožním albinismem tělo vyrábí jen malé množství enzymu, který je známý jako tyrosináza pozitivní, nebo OCA18, ale u některých takto postižených tělo neprodukuje žádný enzym tyrosinázy a jsou známy jako tyrosináza negativní nebo OCA1A.

slámově zbarvenými vlasy a jejich oční vada může být o něco mírnější. Druhý hlavní typ je oční albinismus. Zde je kůže normálně pigmentovaná, ale všechny oční problémy jsou totožné s prvním typem¹⁷.

V Demokratické republice Kongo jsou albíni nejen obviňováni z čarodějnictví, ale také jako ve spoustě jiných zemí se stávají obětmi okultně motivovaných vražd s cílem získat jejich části těla či orgány. V kontrastu ke zdravým dětem, které jsou z již dříve zmiňovaných důvodů obviňované z čarodějnictví, jsou albíni napadáni a zabíjeni ve víře, že magickou manipulací s jejich tělem lze získat velké bohatství a prosperitu. Určité části těla, jako například kůže, jazyk, ruce, uši, lebka, srdce nebo genitálie, obsahují údajně magickou moc a využívají se pro výrobu lektvarů a kouzel.

Rituální vraždění albínů a obchodování s jejich tělesnými ostatky lze osvětlit na základě místní víry, podle níž je v albínech obsažena magická moc. Tato víra existuje především v Demokratické republice Kongo, ale také v západní a jižní Africe.

Belgický antropolog Luc de Heusch (2000) při svých výzkumech v Západním Kongu zjistil, že albíni jsou místními lidmi považováni za vodní duchy. Narození člověka trpícího touto vadou se vysvětluje jako výsledek sexuálního vztahu mezi ženou a vodním duchem, známým jako *Mami-Wata*, který jak jsem zmínila výše, má bílou pleť. Věří se, že albíni by měli být uctíváni proto, že jsou v příbuzenském vztahu s rybami¹⁸, a tudíž mají moc zajistit dostatečný úlovek. Albíni jsou tedy v různých kulturách chápáni jako božské dítě¹⁹, posvátné monstrum, čaroděj.

Rozporuplný postoj vůči lidem trpícím albinismem vzbuzuje v Subsaharské Africe strach a podezřívavost. Jejich bílou kůži si ostatní spojují s Evropany, a tudíž i s materiálním bohatstvím, což vede, jak jsem zmínila dříve, k obvinění z čarodějnictví. Není tedy žádným překvapením,

¹⁷ Dostupné z <http://www.albinism.org.uk>.

¹⁸ Ryby jsou také považovány za potomky vodních duchů.

že lidé v jedné z nejchudších zemí světa hledají přístup ke kapitalistickému světu prostřednictvím „mystických“ sil albínů.

3.1.2 Dvojčata

Existují dva základní typy dvojčat –jednovaječná (monozygotní) a dvojevaječná (dizygotní)²⁰.

S narozením dvojčat se v mnoha afrických společnostech dodržuje celý komplexní systém rituálů. Dvojčata jsou považována za něco nadpřirozeného, stejně jako albíni a nestandardně narozené děti. Dvojčata jsou často spatřována jako spojnice mezi viditelným a neviditelným světem. Interpretace vysvětlující „abnormální“ narození dvojčat se liší od jedné společnosti ke druhé.

Antropologické studie na případu narození dvojčat odhalily širokou variabilitu socio-kulturních reprezentací a sociálního chování. Narození dvojčat může být vysvětleno jako pozitivní událost – ačkoli to je spíše ten vzácnější případ²¹ – nebo může vést k negaci dvojčat, jejich ostrakizaci či přímo ke smrti po narození.

Stejně jako v Kongu, tak i u Nuerů v Súdánu platí podle E. Evans-Pritcharda (1940) idea, že dvojčata sdílejí jednu duši. Kategorizují je jako nebeská stvoření nebo jako potomky bohů (Turner, 1967: 52).

Vícečetné těhotenství a následný porod dvojčat považují africké společnosti za fyzickou anomálii, která pro ně představuje výstrahu ve

¹⁹ Uctívání jsou například v Beninu.

²⁰ Monozygotní dvojčata vznikají pouze z jedné zygoty. Nastala tedy situace, kdy v průběhu časného embryonálního vývoje došlo k rozdělení budoucího zárodku na dvě plnohodnotné části. Z těchto částí se nadále vyvíjejí dvě embrya. Jelikož vznikly z jedné zygoty, nesou monozygotní dvojčata stejnou genetickou výbavu a mají stejné pohlaví. Fenotypově jsou si velmi podobná a mohou mít i podobné povahové rysy. Dizygotní dvojčata naopak vznikají ze dvou samostatných zygot, přičemž každá zygota vznikla z jednoho vajíčka a z jedné spermie. Během ovulace tedy muselo dojít k uvolnění ne jednoho, ale hned dvou vajíček. Takováto dvojčata nemají stejnou genetickou informaci, a proto nemusejí mít stejné pohlaví a navíc si nemusejí být ani podobná. Sklon k rození dizygotních dvojčat může být do jisté míry dědičně podmíněný a šířit se v ženské linii rodu. Jsou známé i geografické rozdíly.

²¹ Například opět v Beninu.

společenské sféře. Přisuzují to zásahu bohů, kteří se na ně hněvají pro porušení některého ze společenských pravidel. Především se jedná o tabu, jako jsou incest či cizoložství (Mildnerová, 2012). Pro utišení hněvu bohů a navrácení jejich přízně se v různých zemích dvojčata začala považovat za posvátná. Najdeme však také takové státy, kde je přítomnost dvojčat vnímána jako škodlivá, a kde existuje všeobecná snaha takovéto děti eliminovat.

U Leleů v Demokratické republice Kongo se provádí očistný rituál dvojčat, jehož se účastní i rodiče dětí. Uskutečnění rituálu není zadarmo, ale jelikož zaručuje bezpečí celé vesnice, kde se dvojčata narodila, tak se peníze pokaždé dají dohromady (Douglas, 1963: 212). U etnika Sukumů, kteří rovněž obývají Kongo, jsou v rámci přechodového rituálu dvojčata po porodu vyloučena z komunity a navrátit se do vesnice smí až po dlouhé době, během níž jsou naprosto odtržena od společenského života (Van Genep, 1909). Peníze ani dlouhé odloučení nejsou ve skutečnosti nic oproti tomu, když jsou obě děti ihned po narození zbaveny života.

Infanticida dvojčat bývá často vysvětlována jako přímý důsledek víry v jejich ambivalentní status ve společnosti. V článku z roku 1996 Helen Ball a Catherine Hill (1996) ověřovaly platnost tohoto fenoménu čistě z kulturního hlediska. Dvojčata jsou podle nich „odstraňována“ kvůli tomu, že patří do sociální kategorie „obtížná narození“. Navíc v daném socio-kulturním kontextu, kde se infanticida vyskytla, to není považováno za vraždu. Infanticida je brána jako prostředek k nastolení pořádku ve společnosti a odvrácení nebezpečí. Ačkoliv se tato praktika může zdát vzácná a je v mnoha společnostech nahrazována jinými formami jako je například úmyslné opuštění dvojčat rodiči.

3.1.3 Nestandardně narozené děti

Za nestandardní narození označujeme porod, kdy dítě přichází na svět koncem pánevním²². Plod během těhotenství plave v plodové vodě a mění často pozici. Plod postupně roste a plodové vody (reálně od 38. týdne) ubývá, takže nakonec zaujme fixní polohu. Porod koncem pánevním je stav, kdy plod „sedí“ v břiše, tudíž při porodu vyjde ven nejdříve zadeček (u 90 % případů) nebo nožičky (10 % případů) a pak zbytek těla.²³

Děti, jejichž narození je považováno za „nenormální“, jsou v Demokratické republice Kongo označovány za čaroděje a poté opouštěny rodiči, v horším případě rituálně zavražděny. Zatímco o čarodějnictví byla napsána spousta antropologických studií, téma infanticidy a ostrakizace zvláště narozených dětí nebyla dosud v antropologii komplexně zpracována. V některých afrických zemích praktiky a víra týkající se nestandardních narození vymizela buď díky vlivu misionářů během kolonizačního období, nebo pomocí zavedení právních opatření, jako je například placení pokut v případech „zvláštních“ narození (Bastian, 2001). V posledních letech se z popudu nevládních organizací, které chrání práva dítěte, můžeme zaznamenat pokles infanticidy.

Lidé, kteří se pokouší ospravedlnit vraždu novorozeněte, se spoléhají na to, že dítě bylo především označeno za čaroděje, a poté na to, že ho rodiče ještě nepojmenovali. Dokud není dítě pojmenováno, nepovažuje se za plnohodnotného člena společnosti. Většinou se dítě nepojmenovává do jeho dvou let, dokud mu nenaroste první zub. Počátek růstu zubů až po druhém roce života dítěte je příčinou pro obvinění z čarodějnictví (Sargent, 1988). Volba, že nestandardně narozené dítě musí být zavražděno, není automatická. Rozhodnutí vždy náleží otci,

²² Výskyt této polohy plodu je čtyřprocentní . Jsou situace, ve kterých je plod náchylnější na udržení této polohy. Mohou to být nedonošená miminka, velký plod, vícečetná těhotenství (dvojčata), vrozené vady dělohy i plodu.

²³ Dostupné z <http://www.obsgynae.net/news/porod-koncem-panevnim/>.

proto je svou rodinou nazýván „popravčí“ nebo „vyjednávač“. Pokud se rozhodne pro život dítěte, musí se stále vyrovnávat s tím, že toto neobvyklé narození, stejně jako u dvojčat, narušilo sociální pořádek. Aby znovu ustanovil správný sociální řád, musí být toto narození odčiněno a to tak, že přeživší děti jsou automaticky rodinou opuštěny a vyhoštěny z komunity, kde žijí (Cimpric, 2010).

4 NEZISKOVÉ ORGANIZACE A DĚTI-ČARODĚJOVÉ

Fenomén dětí – čarodějů neopomíjí ani neziskové organizace. Stepping Stones Nigeria a The United Nations Children's Fund (UNICEF) jsou dvě nejvýznamnější organizace zabývající se tímto problémem²⁴. První z nich, jak již vyplývá z jejího názvu, působí v Nigérii. Druhá, zmíněná organizace působí po celém světě, ale pokud jde o děti – čaroděje, zaměřuje svou pozornost právě na Demokratickou republiku Kongo, kde je v posledních letech počet obvinění vůči dětem nejvyšší²⁵.

4.1 Stepping Stones of Nigeria

Oficiální stanovisko organizace je, že *Stepping Stones of Nigeria* nevěří, že děti mohou být „čarodějové“²⁶. Nicméně uznávají právo jedince držet se své víry za podmínek, které nebudou omezovat práva dítěte, která jsou uvedena v Mezinárodní úmluvě práv dítěte.

Veškeré interakce, které zástupci organizace s dětmi mají, jsou prováděny v nejlepším zájmu dítěte. Při vstupu do organizace mohou být děti traumatizovány díky svým dřívějším hrůzným zážitkům. Zdravotnická péče je rodiči dětí často zanedbávána, proto nově příchozí děti trpí různými medicínskými nedostatky (např. podvýživa, červy, tyfus, malárie). Je důležité získat okamžitý lékařský posudek o zdravotním stavu dítěte a popřípadě ho umístit na příslušné oddělení nemocnice.

Po dlouhé době fyzického zneužívání a emocionálního a psychického strádání, propadá dítě víře, že je opravdu „čaroděj“. Je tedy důležité dát mu najevo, že se věří v jeho čistotu, že je obyčejné dítě. Velký důraz se klade na záznam biografických příběhů dětí i s detaily. Lépe to pomáhá vybudování důvěry a respektu k přidělenému pečovateli. Všechny děti jsou si v Stepping Stones of Nigeria rovny. Žádné z dětí není

²⁴ Základní informace jsou uvedené v Příloze 4.

²⁵ Viz. Příloha 5.

²⁶ Dostupné z <http://www.steppingstonesnigeria.org>.

upřednostňováno nebo úmyslně odstrkováno. Každému jedinci je přidělen speciální pracovník, který hodnotí a monitoruje jeho pokroky.

Každé dítě má právo na rozhodnutí, zda si nechá od organizace pomoci, nebo zda raději zůstane na ulici. Toto rozhodnutí je vždy respektováno. Zakladatel organizace Gary Foxcroft buduje po celé Nigérii²⁷ azylové domy pro děti obviněné z čarodějnictví. Mají tam vlastní školu, dozor dvacet čtyři hodin denně, teplou stravu a střechu nad hlavou. Nejednou se také stalo, že dům byl zapálen, nejspíše někým z příbuzenstva jednoho z dětí. Pan Foxcroft se také vydává s jednotlivými dětmi do jejich rodných vesnic a snaží se, pod pohrůžkou vězení pro ty, kdo dítěti ublíží, o jejich reintegraci do společnosti.

Stepping Stones of Nigeria se snaží o vzepření se hluboce zakořeněné víře. Musíme si všichni uvědomit, že toto je příčina strašlivého obviňování nevinných dětí, které se šíří po celém světě jako fenomén dětí – čarodějů.

Nigérie je po Demokratické republice Kongo zemí s nejvyšším počtem dětí obviňovaných z čarodějnictví. Organizaci Stepping Stones of Nigeria jsem zařadila do své práce pro komparaci s UNICEFem, který se tomuto problému věnuje v Kongu.

4.2 UNICEF

UNICEF zaměřuje svou pomoc především na děti, které jsou fyzicky, psychicky nebo sexuálně zneužívány. Od samého počátku každého případu se pracovníci snaží o propojení vztahů s rodinou, policií a státem. U dětí – čarodějů to opět není příliš snadné. Děti se při příchodu do vesnice setkávají s výhrůžkami smrti nebo bití. UNICEF se v Demokratické republice Kongo zaměřuje nejen na děti – čaroděje, ale také na děti – vojáky, dětské oběti války a zajišťuje jim vzdělávání a výživu. Organizace zajišťuje ochranu těmto dětem, dokud se situace

²⁷ Především se zaměřuje na oblast Delty Nigeru.

neuklidní. Hlavním cílem je znovu sjednocení rodiny. Celkem v Kongu působí okolo 800 pracovníků UNICEF. Tento počet se různě mění podle aktuální politické situace v zemi.

Samozřejmostí je budování azylových domů pro obviněné děti. Jelikož má UNICEF mnohem větší pole rozsahu a zaměření než výše zmíněná Stepping Stones of Nigeria, není věnována každému dítěti speciální péče. Problém je zde mnohem rozsáhlejší, a proto není možné zajistit osobního vychovatele pro každého.

Součástí programu na ochranu dětí – čarodějů organizace UNICEF je také zastupování práv dítěte. Kvůli svému často nízkému věku nedokáží děti čelit hromadícím se obviněním ze zločinů, předvoláním k soudu apod. Pracovníci UNICEF za ně veškeré věci zařizují, doprovázejí je k přelíčením jako morální podpora.

Nemůžeme tedy popřít, že pracovníci UNICEF mohou pomoci obětem obvinění z čarodějnických nejen při znovu začlenění do rodin, ale i v jiných případech. Je to sice na úkor domácího přístupu k dětem, přesto je přínos této organizace nevyčíslitelný.

5 ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE

Úmluva o právech dítěte byla přijata Valným shromážděním OSN 20. listopadu 1989 v New Yorku. Státy, které ji podepsaly se zavazují sledovat nejlepší zájem dítěte při jakékoli činnosti, které se ho týkají. Na začátku tohoto právního dokumentu se praví: *„Dítě, jako každá lidská bytost, má svou hodnotu, důstojnost a základní práva. Vzhledem k svému tělesnému i duševnímu vývoji, bezbrannosti a zranitelnosti potřebuje zvláštní péči, pomoc, ochranu, porozumění a lásku.“*²⁸ V Demokratické republice Kongo byla Úmluva o právech dítěte ratifikována v roce 1990.

Pro naše téma dětí – čarodějů a okrajově dětí – vojáků si představíme vybrané články Úmluvy²⁹, které jsou velmi výrazně porušovány jak státem Demokratické republiky Kongo, tak rodiči dětí a v neposlední řadě také letničními církvemi. Veškeré uvedené články se nalézají v první části Úmluvy.

Článek 2: státy se zde zavazují respektovat a zabezpečit práva každému dítěti bez rozdílu a učinit veškerá opatření k ochraně dítěte před diskriminací nebo tresty.

Článek 3, odstavec 3: státy mají zabezpečit, aby instituce, které budou nebo jsou odpovědné za péči a ochranu dětí, vyhovovaly standardům v oblasti bezpečnosti a zdraví.

Článek 6: každé dítě má právo na život a státy se zavazují zachovat v nejvyšší možné míře život a rozvoj dítěte.

Článek 7: každé dítě je registrováno ihned po narození a má právo na jméno a státní příslušnost.

²⁸ Celé znění Úmluvy o právech dítěte dostupné z http://www.stopdetskepraci.cz/download/pdf/documents_2.pdf.

²⁹ Přesné a celé znění vybraných článků viz. Příloha 6.

Článek 12: státy mají být schopné zabezpečit dítěti právo na formulaci svých vlastních názorů a svobodné vyjadřování; měla by mu dána možnost být vyslyšeno soudem, pokud se ho to dotýká.

Článek 16: dítě nesmí být vystaveno zasahování do soukromého života a útokům na svou čest a pověst; má právo na ochranu před těmito útoky.

Článek 23: duševně nebo tělesně postižené děti mají požívat řádného a plnohodnotného života.

Článek 24, odstavec 3: státy učiní veškerá opatření k odstranění tradičních praktik škodících dětskému zdraví.

Článek 34: státy mají povinnost chránit děti před všemi formami sexuálního vykořisťování nebo zneužívání.

Článek 35: státy učiní veškerá opatření k zabránění únosů dětí.

Článek 36: nutnost provést opatření k ochraně dítěte před všemi formami vykořisťování.

Článek 37: státy mají povinnost zabezpečit, aby dítě nebylo podrobováno formám mučení, ponižujícímu zacházení, trestání; nesmí být uvězněno; s každým dítětem, které bylo zbaveno svobody, se musí zacházet s důstojností.

Článek 38: ozbrojené konflikty by se neměly žádným způsobem dotknout dětí a ani se jich nesmí účastnit.

Po zvážení veškerých důsledků obviňování dětí z čarodějnictví můžeme s jistotou říci, že jsou dětská práva v Demokratické republice Kongo porušována. Nejvíce je to zřetelné právě u letničních církví, pokud se zaměříme na článek 37. Jak již bylo dříve zmíněno, děti, které jsou odevzdány do rukou letničních církví, tam jsou drženy v nelidských podmínkách, musí se podrobovat rituálům, které hraničí s mučením a není s nimi zacházeno tak, jak by správně mělo být. Samozřejmě je zde

také náboženský faktor a víra, ve které je toto zacházení obvyklé při procesech s čarodějnicemi.

Dalším příkladem porušení dětských práv je článek 34, který je proti sexuálnímu a jinému zneužívání dětí. Ve druhé kapitole práce je zmíněno, že děti, které jsou naverbovány do ozbrojených sil, jsou téměř denně zneužívány vysoce postavenými důstojníky. Netýká se to pouze dívek, ale také chlapců. Nemohou se proti tomu nijak bránit, jelikož by je to mohlo stát život. Nikdo se nad tím nepozastavuje, znásilňování dětí je v armádě bráno za samozřejmou věc.

Nejvíce humanitární pomoci do Konga dodávají Spojené státy americké a Evropská unie. Všeobecně však situace a konflikt v Demokratické republice Kongo svět „nezajímá“.

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo vysvětlení novodobého fenoménu dětí – čarodějů a zasazení jej do širšího sociokulturního a politického rámce Demokratické republiky Kongo.

Zvolila jsem postup seznámení se s čarodějnictvím obecně pomocí historického přehledu antropologů a antropologických škol, které se touto oblastí zabývali. V rámci této části jsem vysvětlila distinkci mezi pojmy čarodějnictví (*witchcraft*) a kouzelnictví (*sorcery*), která pochází od E. Evans-Pritcharda.

Na základě provedené analýzy sekundárních pramenů, což byla má hlavní metodologie, mohu posoudit fenomén dětí – čarodějů v současné Demokratické republice Kongo. Politická situace ve státě jen napomáhá rozvoji obviňování dětí z čarodějnictví. Hlavními faktory jsou chudoba a nezaměstnanost, se kterými se rodiny jen velmi těžko vyrovnávají. Děti jsou nuceny již od útlého věku pracovat. S vyšší politikou mají své propojení také letniční církve, které zažívají na africkém kontinentě svůj boom. Při obvinění dítěte z čarodějnictví je ve většině případů odevzdáno do rukou právě pastorovi, který sám sebe označuje za proroka – léčitele. Pastor slíbí rodičům dítěte, že je od čarodějnictví očistí, ale samozřejmě to nikdy není zadarmo. Bohužel s již zmíněnou nezaměstnaností je pro rodiny často velkým problémem sehnat peníze na vyléčení dítěte. Po několika dnech vyhladovění a rituálů je dítě očištěno a navráceno zpět do rodiny, kde i přes své vyléčení nemusí být okolím přijato. Při hlubším zamyšlení je jasné, že téměř každý pastor provádí léčení dětí pouze pro svůj vlastní zisk, což dává velmi okatě najevo luxusními věcmi, které nakupuje. Nutno podotknout, že pro africkou rodinu je letniční církev velmi často poslední šancí na záchranu dítěte. Víra v očištění od čarodějnictví s pomocí církve je již v lidech příliš dlouho zakořeněna a nelze ji z lidského podvědomí zcela vymazat. Na druhou stranu, odevzdáním dítěte do letniční církve poskytuje rodinným příslušníkům alespoň pocit psychologické úlevy a dobrou víru, že své dítě zachraňují od všeho zlého.

Nelze tedy s opravdovou jistotou tvrdit, že letniční církve jsou zaručeně negativní součástí života rodin, které byly zapleteny do procesu s čarodějnicemi.

Jiným tématem, které prostupuje celou mou prací, jsou práva dítěte a jejich porušování prostřednictvím obvinění z čarodějnictví. Základní právo každé lidské bytosti je právo na život. Toto je porušováno při procesech s čarodějnicemi téměř ve většině případů. Stačí se jen zaměřit na příběhy dětí s albinismem, které jsou vražděny pro jejich části těl nebo děti, které se narodí nestandardním způsobem a jsou okamžitě po porodu usmrceny. Lze nalézt více případů, kdy jsou dětská práva porušována. Už jen samotné označení dítěte za čaroděje / čarodějnici, kdy dítě utrpí újmu na své pověsti, je proti stanovám Úmluvy práv dítěte. Kapitola samo o sobě jsou práva dětí – vojáků. Už jejich působení u ozbrojených sil je protiprávní. Stanovou z Úmluvy práv dítěte je zákaz sexuálního využívání a vykořisťování dětí, což se děje na denním pořádku. Případů je mnohem více, pro mou práci jsem vybrala pouze ty nejzjevnější a nejčastější. Lze jen věřit, že se brzy stane významná změna, která obrátí životy dětí k lepšímu.

Při zpracování této práce jsem zjistila, že fenomén dětí – čarodějů je známý pouze odborníkům zabývajícím se touto problematikou anebo pracovníkům neziskových organizací, kteří se mezi obviněnými dětmi pohybují. Široká veřejnost zná příběhy dětí, které umírají na vyhladovění, musí každý den žebrať o jídlo nebo se jim vybaví obrázek dítěte se samopalem, které se prochází po ulicích Kinshasy. Domnívám se, že problematika dětí čarodějů je málo medializována, a laická veřejnost má tudíž málo informací a nedokáže si představit, jaké hrůzy musí obviněné děti zažívat každý den a navíc ty nejhorší rány na ně padají ze stran vlastních rodin.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY

Monografie a studie

Augé, M. Les croyances á la sorcellerie. In M. Augé, ed., *La construction du monde*, pp. 52 – 73. Paris: F. Maspero.

Cahn, N. 2005. Poor Children: Child „Witches“ and Child Soldiers in Sub-Saharan Africa, The Georgie Washington University Law School, Public Law and Legal Theory, Paper N°177.

Cimpric, A. 2010. Children Accused of Witchcraft: An anthropological study of contemporary practices in Africa. Dakar: UNICEF WCARO.

D'Hayer, A. 2004. Enfants sorciers, entre magie et misère. Bruxelles: Editions Labor.

De Heusch, L. 2000. Le roi de Kongo et les Monstrem sacrés, mythe set rites bantous III. Paris: Gallimard.

Douglas, M. 1963. The Lele of the Kasai. Oxford University Press.

Evans- Pritchard, E. E. 1937. Witchcraft, oracles, and magic among the Azande. London: Clarendon Press – Oxford.

Evans-Pritchard, E. E. 1940. The Nuer: A Description of the Modes of Livelihood and Political Institutions of a Nilotic People. Oxford University Press.

Geschiere, P. 1995. Sorcellerie et politique en Afrique. La Vinde des autres. Paris: Karthala.

Human Rights Watch. 2006. What future? Street children in Democratic Republic of Congo.

Chabal, P., Daloz, J.P. 1999. Africa Works: Disorder as political instrument. Oxford: James Currey Publishers.

Marie, A. 1997. Du sujet communautaire au sujet individuel. In. A. Marie (Dir.), *L'Afrique des individus*, pp. 53 – 54. Paris: Karthala.

Mildnerová, K. 2012. *Pití fetišů – náboženství a umění vodun v Beninu*. Praha: Malvern (připraveno k vydání).

Molina, J. A. 2006. *The Invention of Child Witches in the Democratic Republic of Congo. Social cleansing, religious commerce and the difficulties of being a parent in an urban culture. Summary of the research and experiences of Save the Children's 2003 – 2005 programme funded by USAID.*

Nadel, S.F. 1947. *The Nuba*. London, New York and Toronto: Oxford University Press.

Oosthuizen, G. C. 1992. *The Healer-prophet in Afro-christian Churches*. Leiden: E.J. Brill.

Soukup, Václav. 1994. *Dějiny sociální a kulturní antropologie*. Praha: Univerzita Karlova.

Stobart, E. 2006. *Child Abuse Linked to Accusations of „Possession“ and „Witchcraft“*. Nottingham: Department for Education and Skills.

Turner, W.V. 1967. *Le phénomène rituel. Structure et contre – structure*. Paris: PUF.

Van Gennep, A. 1909. *Les rites de passage*. Paris: Librairie critique Emile Nourry.

Waddington, M. 2006. *„Child witches“, child soldiers, child poverty and violence: Street children in crisis in the Democratic Republic of Congo. Report by the All Party Parliamentary Group. Co-sponsored by War Child and the Jubilee Campaign.*

Články v odborných časopisech

Ball, H. & Hill, C. 1996. Reevaluating twin infanticide. *Current Anthropology*, 37 (5): 856 – 863.

Ciekawy, D., Geschiere, P. 1998. Containing Witchcraft: Conflicting Scenarios in Postcolonial Africa. *African Studies Review*, 41(3): 1 – 14.

De Boeck, F. 2000. 'Le deuxième monde'et les'enfants sorciers'. *Politique Africaine*, 80: 32 – 57.

Henry, C. & Tall, E.K. 2008. La sorcellerie envers et contre tous. *Cahiers d'Études Africaines*, XLVIII (1 – 2), 189 – 190: 11 – 34.

Marshall-Fratani, R. 2001. Prosperité miraculeuse: les pasteurs pentecotistes et l'argent de Dieu au Nigeria. *Politique Africaine*, 83: 24 – 44.

Sargent, C.F. 1988. Born to die: witchcraft and infanticide in Bariba culture. *Ethnology*, 27 (1): 79 – 95.

Yengo, P. 2008. Lem onde á l'envers. Enfance et kindoki ou les ruses de la raison sorcière dans le bassin du Congo. *Cahiers d'Études Africaines*, XLVIII (1 – 2), 189 – 190: 297 – 323.

Disertační práce

Mildnerová, K. 2010. Spiritual Healing and Witchcraft in Lusaka. Disertační práce. Plzeň. Vedoucí práce: Jitka Kotalová, Ph.D.

Videa a internetové zdroje

Albinism

Dostupné z <http://www.albinism.org>. Citováno 3. dubna 2012.

Congo's child witches.

Dostupné z http://www.youtube.com/watch?v=SFusxWrQO_Q. Citováno 1. dubna 2012.

Children of Congo: from war to witches (trailer).

Dostupné

z <http://www.youtube.com/watch?v=pzaiNldlr5s&feature=related>. Citováno 1. dubna 2012.

Fyzická mapa Demokratické republiky Kongo.

Dostupné z <http://www.ezilon.com/maps/africa/d-r-of-congo-physical-maps.html>. Citováno 1. dubna 2012.

Porod koncem pánevním

Dostupné z <http://www.obsgynae.net/news/porod-koncem-panevnim/>. Citováno 3. dubna 2012.

SAVE THE CHILDREN, 2005, Reaching All: Core Principles for Working with Children Associated with Armed Groups and Forces.

Dostupné z

http://www.savethechildren.org.uk/sites/default/files/docs/reaching_all_1.pdf. Citováno 3. dubna 2012.

Úmluva o právech dítěte

Dostupné

z http://www.stopdetskepraci.cz/download/pdf/documents_2.pdf. Citováno 3. dubna 2012.

RESUMÉ

This bachelor thesis deals with the phenomenon of Child – witches in contemporary Sub-Saharan Africa, especially in Democratic Republic of Congo. In the thesis I described historic overview of anthropologists who were interested in witchcraft, practices in pentecostal churches and rituals. In political part I deal with family structure, two wars in Congo and social and cultural context of witchcraft. I also describe the profile of children who are in danger of accusations including three special types – albinos, twins and abnormal birth children. In the empirical part I show the effect of non-governmental organisation to the Child – witches. The last part of thesis deals with child rights and their violation during witchcraft accusations.

PŘÍLOHY

Příloha 1

Obrázek: Fyzická mapa Demokratické republiky Kongo (dostupné v <http://www.ezilon.com/maps/africa/d-r-of-congo-physical-maps.html>)

Příloha 2

Tabulka: Znaky čarodějnictví u dětí, podle pastorů a rodin (dostupné v Molina, 2006:12).

Fyzické znaky	Charakter	Chování	Neviditelné znaky
Zvláštní zevnějšek; nemoc; hubenost; příliš malá výška vzhledem k věku; nafouklé břicho nebo podvýživa; svrab na hlavě; špinavost, červené rty nebo oči; hluchota; ošklivost; mladé tělo; ale starý obličej; epilepsie.	Agresivní; nedbalý; neposlušný; smutný; mentálně retardovaný; nezdvořilý; plný zášti; záhadný; bez respektu; výbušný; nezkrotný; lhář; pokrytecký; příliš milý; příliš chytrý; provokativní; příliš otevřený; odvážný; žárlivý; bázlivý; tvrdohlavý; nepochopitelný; osamělý; slabý; nemravný; násilný; odvážný; tichý; hrubý; šílený; zvědavý; nedůvěřivý; sobecký; necitlivý; líný.	Krade; nikdy se nedívá lidem do očí; mění sám sebe, nebo své hračky; nespí, nebo spí špatně; moc jí; je promiskuitní; neslyší nebo neposlouchá to, co se mu říká; má epileptické záchvaty; pomočuje se v posteli; pokálí se; mluví sám se sebou; je náměsíčný; sbírá odpadky; potuluje se; neučí se; jde ven, i když je nemocný.	Jí lidské maso; uvalují kouzla na svou rodinu; provádějí duchovní sex a tím způsobují neplodnost; v noci jsou nebezpeční vrazi a atentáčníci; v noci chodí ven, aby očarovali ostatní lidi; mají moc vyjít ven, i když jsou zamčení; stojí za přírodními katastrofami, jako jsou zničení cesty nebo nezaměstnanost; ochromují sociální život; způsobují dopravní nehody a epidemie.

Příloha 3

Příklad: Rituál „vysvobození duše“ (dostupný v Molina, 2006: 30 – 31)

Pět dní před vysvobozením byly děti: Olga, 6; Chance, 7; Jonas, 8; Jivenz, 9; Nadine, 9; Glodi, 10 a Sarah, 11, požádány, aby zůstaly v malém církevním špinavém pokoji bez střechy. Trávily dny i noci poleháváním na molitanu, vystrašené, zmatené a deprimované. Většina byla hladová a žíznivá. Pastoři to vysvětlili tím, že na rituál vysvobození musejí být nalačno.

Dětem bylo zabaveno jídlo na pět dní. Olga, pouze šestiletá a hladová, začala plakat o pomoc. „Dejte mi vodu, dejte mi vodu, prosím, otče, dejte mi vodu.“ Většina z přítomných, včetně jejího otce a matky, ji slyšela plakat. Ignorovali ji, ale Olga plakala hlasitěji a častěji. Bylo jí vyhrožováno, dokud neuposlechla a nezmlkla. Jednoho dne, Olga utekla směrem k barelu plného vody. Byla zastavena a vrácena zpět k dětem, které byly naskládány na podlaze jeden vedle druhého. Později byla několikrát zbита a křičeli na ní, ať zůstane v klidu a potichu. Barel s vodou byl poté přemístěn tak, aby na něj již nedosáhla. Viděla ho, ale nedosáhla na něj, bylo to velké pokušení. Několikrát v noci vstala a vydala se hledat vodu, plakala a prosila o pomoc. Výsledek byl ten samý. Toho dne strážce, teenager, který byl také jednou obviněný z čarodějnictví, ji vzal do temné místnosti a tam ji zbil, kopal do ní a ubližoval jí. To všechno jen kvůli tomu, že se chtěla napít vody.

Rituál začal kolem desáté hodiny večer, pastoři byli oblečení v oslnivých róbách, modré, zelené a červené. Shromáždění poslouchalo četbu, zpěv, hru tamburín, modlitby a žalmy, zatímco ostatní se dostávali do transu.

Čas „vysvobození duše“ přišel kolem druhé hodiny ráno, a dav několika stovek lidí se rozdělil na dvě skupiny, aby vytvořil prostor pro takzvané děti – čaroděje a pastory. Děti byly přiváděny jeden po druhém, od nejstaršího po nejmladší, před pastory. Jakmile bylo pro vysvobození vše připraveno, museli rodiče předstoupit před své dítě a odpovědět na

otázku, zda mu odpouští. Poté žena – pastorka začala obíhat kolem dětí v kruhu, někdy udělala malé kroky nazpět, mírně se třásla a zpívala žalmy.

Děti byly zmáčknuty k sobě a shozené na podlahu. Některé z dětí spadlo na podlahu v důsledku fyzického vyčerpání a závratě.

Pastorka si stoupla před každé dítě zvlášť, odříkávala nahlas modlitby, dotýkala se jich po celém těle, začala na hlavě a pomalu se přesouvala k nohám. Ve většině případů, jim mírně spustila kalhoty a sukně, a nevhodně je hladila po genitáliích. Jedné dívce pastorka stáhla sukni a odhalila její genitálie před prohmatáním podbřišku. Poté dala ruce na dívčinu vagínu a prováděla pohyby s důvodem vyhnání zlého ducha. V jiném případě si jeden chlapec musel lehnout na druhého chlapce tak, aby byli ve tvaru kříže, zatímco pastorka zpívala žalmy, procházela se kolem nich a pokládala ruce na jejich genitálie.

Pastoři popírají, že by si za tyto služby nechávali od rodičů dětí platit. Nicméně, otec těchto čtyř dětí musel přinést židle z umělé hmoty pro každé z dětí, jako dar církvi. Přinesl čtyři bílé židle, jedna stojí 10 dolarů.

Příloha 4

Základní informace o neziskových organizacích

Stepping Stones Nigeria

Rok založení: 2003

Zakladatelé: Gary a Naomi Foxcroft

Místo založení: Velká Británie

Země, ve které působí: Nigérie

Problémy, kterými se zabývají: vzdělávání, dětská práva, děti –
čarodějové, nelegální obchod

Oficiální webové stránky: www.steppingstonesnigeria.org

UNICEF

Rok založení: 1946

Zakladatel: OSN

Místo založení: Evropa

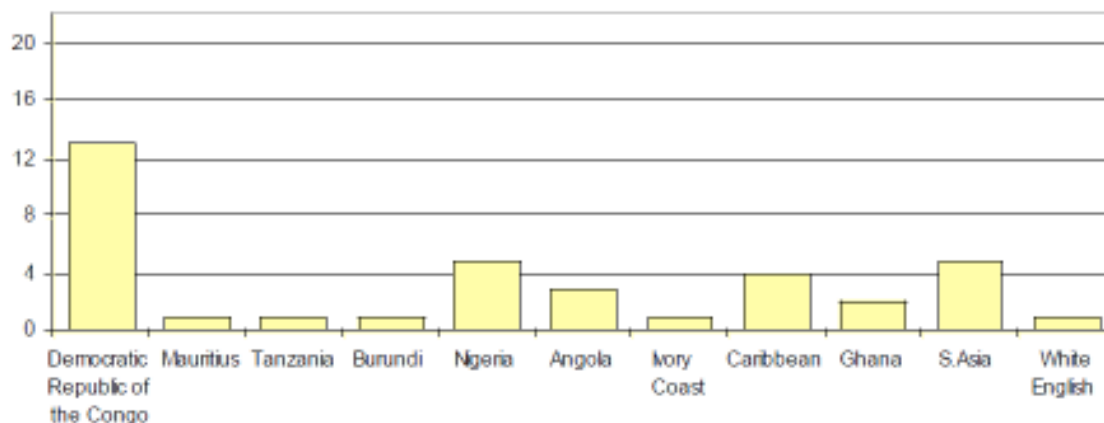
Počet zemí, ve kterých působí: 157 zemí světa

Problémy, kterými se zabývají: ochrana a zlepšování životních podmínek
děti a podporou jejich všeobecného rozvoje

Oficiální webové stránky: www.unicef.org

Příloha 5

Graf 1: Původ dětí obviněných z čarodějnictví (dostupný v Stobart, 2006: 12).

Příloha 6

Úmluva o právech dítěte – vybrané články

(dostupný

v http://www.stopdetskepraci.cz/download/pdf/documents_2.pdf)

Čl.2

1. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, se zavazují respektovat a zabezpečit práva stanovená touto úmluvou každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte nebo jeho rodičů nebo zákonných zástupců.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, učiní všechna potřebná opatření k tomu, aby dítě bylo chráněno před všemi formami diskriminace nebo trestání, které vyplývají z postavení, činnosti, vyjádřených názorů nebo přesvědčení jeho rodičů, zákonných zástupců anebo členů rodiny.

Čl.3

3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí, aby instituce, služby a zařízení odpovědné za péči a ochranu dětí odpovídaly standardům stanoveným kompetentními úřady, zejména v oblastech bezpečnosti a ochrany zdraví, počtu a vhodnosti svého personálu, jakož i kompetentního dozoru.

Čl.6

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají, že každé dítě má přirozené právo na život.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují v nejvyšší možné míře zachování života a rozvoj dítěte.

Čl.7

1. Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost, a pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči.

Čl.12

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.

2. Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

Čl.16

1. Žádné dítě nesmí být vystaveno svévolnému zasahování do svého soukromého života, rodiny, domova nebo korespondence ani nezákonným útokům na svou čest a pověst.

2. Dítě má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům.

Čl. 24

3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna účinná a nutná opatření k odstranění všech tradičních praktik škodících zdraví dětí.

Čl.34

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují chránit dítě před všemi formami sexuálního vykořisťování a sexuálního zneužívání. K zabezpečení tohoto závazku státy zejména přijímají nezbytná vnitrostátní, dvoustranná a mnohostranná mezinárodní opatření k zabránění:

- a) svádění nebo donucování dětí k jakékoli nezákonné sexuální činnosti;
- b) využívání dětí k prostituci nebo k jiným nezákonným sexuálním praktikám za účelem finančního obohacování;
- c) využívání dětí v pornografii a při výrobě pornografických materiálů za účelem finančního obohacování.

Čl.35

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají všechna nezbytná vnitrostátní, dvoustranná a mnohostranná opatření k zabránění únosů dětí, prodávání dětí a obchodování s nimi za jakýmkoli účelem a v jakékoli podobě.

Čl.36

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, chrání dítě před všemi ostatními formami vykořisťování, které jakýmkoli způsobem škodí blahu dítěte.

Čl.37

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí aby:

- a) žádné dítě nebylo podrobeno mučení nebo jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Za trestné činy spáchané osobami mladšími osmnácti let nebude ukládán trest smrti a trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti propuštění na svobodu;
- b) žádné dítě nebylo nezákonně nebo svévolně zbaveno svobody. Zatčení, zadržení nebo uvěznění dítěte se provádí v souladu se zákonem a používá se pouze jako krajní opatření a na nejkratší nutnou dobu;
- c) s každým dítětem zbaveným svobody bylo zacházeno s lidskostí a s úctou k vrozené důstojnosti lidské bytosti a způsobem, který bere ohled na potřeby daného věku. Především musí být každé takové dítě umístěno odděleně od dospělých, leda že by se uvážilo, že neoddělovat je od dospělých je v jeho vlastním zájmu, a s výjimkou závažných okolností musí mít právo udržovat písemný a přímý styk se svou rodinou;
- d) každé dítě zbavené svobody mělo právo okamžitého přístupu k právní nebo jiné odpovídající pomoci, jakož i právo odvolávat se k soudu nebo jinému pravomocnému, nezávislému a nestrannému orgánu proti rozhodnutí o odnětí svobody a v každém takovém případě na přijetí neodkladného rozhodnutí.

Čl.38

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují uznávat a zabezpečovat dodržování norem mezinárodního humanitárního práva, které se na ně vztahují v případě ozbrojených konfliktů a které se dotýkají dítěte.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna proveditelná opatření k zabezpečení toho, aby se osoby, které nedosáhly věku patnácti let, přímo neúčastnily bojových akcí.

3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zdržují povolávání do svých ozbrojených sil osob mladších patnácti let. Při povolávání osob, které dosáhly věku patnácti let, avšak mladších osmnácti let, přijímají přednostně osoby starší.

4. V souladu se svými závazky podle mezinárodního humanitárního práva, které mají vztah k ochraně civilního obyvatelstva za ozbrojených konfliktů, státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají všechna proveditelná opatření k zabezpečení ochrany dětí postižených konfliktem a péče o ně.